

УДК 338.242:316.74

Ахновська І.О., к.е.н., доцент *Донецького національного університету імені Василя Стуса*

АНАЛІЗ ПОТЕНЦІАЛУ ОСВІТНЬОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Основною функцією освіти є надання відповідних освітніх послуг, що, в свою чергу, створить унікальний трудовий ресурс відповідної спеціалізації. Тому вивчення питань, пов'язаних із розробкою та впровадженням нових систем або технологій, робить дослідження актуальним. У статті розглянуто державні та ринкові механізми регулювання ринку освітніх послуг. Проаналізовано основні тенденції на ринку освіти України, визначено основні проблеми. В статті охарактеризовано сучасний стан освіти та сформульовані рекомендації щодо вдосконалення її якості. Визначено місце регулювання серед основних функцій управління системою освіти. Розкрито необхідність удосконалення фінансування освіти на основі поєднання державних і приватних ресурсів. Наведені практики поєднання ринкових і державних механізмів регулювання. Визначено, що напрями і динаміка розвитку системи освіти у кожній країні визначаються державною регуляторною політикою, конкретними пріоритетами і цілями, які повинні бути пов'язані з освітою в сім'ї.

Ключові слова: потенціал, освіта, ринок освіти, якість освітніх послуг, освітні послуги.

Рис. 8, Табл. 3, Літ. 10.

Ахновская И.А.

АНАЛИЗ ПОТЕНЦИАЛА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Основной функцией образования является предоставление соответствующих образовательных услуг, что, в свою очередь, создаст уникальный трудовой ресурс соответствующей специализации. Поэтому изучение вопросов, связанных с разработкой и внедрением новых систем или технологий, делает исследование актуальным. В статье рассмотрены государственные и рыночные механизмы регулирования рынка образовательных услуг. Проанализированы основные тенденции на рынке образования Украины, определены основные проблемы. В статье охарактеризовано современное состояние образования и сформулированы рекомендации по совершенствованию качества образования. Определено место регулирования среди основных функций управления системой образования. Раскрыта необходимость совершенствования финансирования образования на основе сочетания государственных и частных ресурсов. Приведены практики сочетания рыночных и государственных механизмов регулирования. Определено, что направления и динамика развития системы образования в каждой стране определяются государственной регуляторной политикой, конкретными пріоритетами и целями, которые должны быть связаны с образованием в семье.

Ключевые слова: потенциал, образование, рынок образования, качество образовательных услуг, образовательные услуги.

Akhnovska I.

ANALYSIS OF THE POTENTIAL OF THE EDUCATIONAL MARKET OF UKRAINE

The main function of education is to produce appropriate educational services, which in turn will create a unique labor resource of relevant specialization. Therefore, the study of issues

related to the development and implementation of new systems or technology makes learning relevant. There are considered the state and the market mechanisms of regulation of the education market in the article. The basic trends in the education market of Ukraine are considered and studied the problems of its operation investigated. The current state of education is characterized and recommendations for its improvement are formulated. There are considered the place regulation of the main functions of management education system. There are revealed the need to improve education funding through a combination of public and private resources. There are the existing practices and the market value of government regulatory mechanisms. There are considered determined that the trends and dynamics of the education system in each country are determined by state regulatory policy, priorities and specific objectives, which in turn should be connected with the family education.

Key words: potential, education, education market, quality of educational services, educational services.

Постановка проблеми. Основний зміст значних зрушень, що відбуваються в соціально-економічному устрої суспільства полягає у безпрецедентному в масштабах історії людського розвитку збільшенні значення та ролі знань і людини як основного імперативу та цілі економічного та суспільного розвитку. Через це надзвичайної актуальності набувають дослідження саме тих сфер, в яких відбувається відтворення і розвиток людини та знань, тобто, насамперед – освіти. Актуальність проблеми освіти в різних областях людського знання пов'язана з такими сучасними тенденціями світового суспільного розвитку, як інтенсивна зміна традиційних моделей навчання, створення альтернативних навчальних закладів, а також з орієнтацією української освітньої політики на інтеграцію в європейський освітній простір, демократизацію та вільний вибір програм навчання й освіти, створення системи безперервної освіти, її гуманізацію, гуманітаризацію, інформатизацію і комп'ютеризацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Звісно, існує безліч наукових освітянських розробок у педагогічній науці. Так, теоретико-методичні основи позашкільної освіти досліджували й розробляли у своїх педагогічних працях Л. Балясна, О. Биковська, В. Вербицький, Б. Кобзар, Г. Ковганич, М. Коваль, О. Литовченко, В. Мадзігон, І. Мельникова, Г. Пустовіт, О. Семенов, А. Сиротенко, Т. Сущенко та ін. Значення і роль інформації в освіті постмодерного «суспільства знань» досліджені у працях З. Баумана, Д. Белла, П. Друкера, А. Турена, Е. Тоффлера, В. Колесова, Л. Мікешіної, А. Ракитова. Проблема трансформацій просторовості інформаційного суспільства розглянута у роботах А. Гальчинського, Л. Мяснікової, Н. Носова, В. Розіна, С. Хоружого. Дослідженням ринку освіти займалися такі відомі вчені-економісти, як О. Мартякова, С. Снігова, А. Румянцев, В. Шевчук, С. Благодетелева-Вовк та інші.

Розвиток системи освіти в Україні в контексті загальноєвропейських і світових інтеграційних процесів зумовлює необхідність оновлення діяльності всіх освітніх ланок, зокрема дошкільної, так само, як і початкової, середньої чи вищої, адже глобалізаційні тенденції сьогодні ставлять перед випускниками кожної з них більш високі вимоги до особистісного інтелектуального розвитку.

Таким чином, метою дослідження є розробка рекомендацій з підвищення якості сімейної освіти на основі визначення потенціалу вітчизняного ринку освіти.

Вклад основного матеріалу статті з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Освіта як процес і результат оволодіння системою знань, пізнавальних умінь і навичок, а також формування на їхній основі світогляду, моральних і інших якостей особистості різнобічно й історично різнопланово досліджувалась у науці.

Таблиця 1

Дослідження проблем освіти за історичними періодами розвитку людства

<i>Історичний період</i>	<i>Вчені, що займалися розгляданням проблем освіти</i>
<i>Філософський погляд на освіту</i>	
Давня Греція	Аристотель, Платон, Сократ
Давній Рим	Сенека, Цицерон
Середньовіччя	П'єр Абеляр, Фома Аквінський
Відродження (гуманізм)	У. фон Гутн, М. Монтень, Е. Роттердамський
Епоха Просвітлення	Д. Лок, В. фон Гумбольдт
Класична німецька філософія	І. Кант, А. Шопенгауер, І.Г. Фіхте, Г.В.Ф. Гегель
Сучасність	Х. Арендт, Х. Ортега-і-Гасет, М. Полані, М. Хайдегер, К. Ясперс, М. Вебер, Е. Дюркгейм, Д. Д'юї, Г. Спенсер, Ф. Кумбс
<i>Дослідження проблем освіти в економічній теорії</i>	
Історичні корені дослідження освіти	У. Петі, А. Сміт
Участь освіти у формуванні вартості робочої сили	К. Маркс
Неокласицизм: концепції людського капіталу	Г. Бекер, Дж. Мінсер, Т. Шульц
Неокласицизм: виробнича функція освіти	У. Дойл, Д. Монк, Дж. Феріс
Інституціоналізм	Д. Норт, Т. Веблен, П. Дракер, Ф. Тейлор
Сучасність (теорія знання)	П.Девід, Г. Саймон, Д. Форє

Однак, спостерігається явна недостатність науково-теоретичних узагальнень, необхідність подальшої розробки науково-методичних елементів, спрямованих на практичне вирішення завдань підвищення якості освіти в сучасних умовах через такі проблеми:

1) Комплексність та масштабність освіти як суспільного феномену неминуче призводить до фрагментування її дослідження; аналіз виключно різних сторін об'єкту без усвідомлення внутрішніх взаємозв'язків та діалектики не призводить до досягнення його як цілості. Через це в сучасних умовах особлива роль має бути відведена спробам гармонізації досліджень у сфері освіти та пошуку шляхів цілісного теоретичного відтворення освіти як комплексної суспільної категорії.

2) У світі відбуваються інформаційні, соціальні та інші зміни, які піднімають освіту на новий рівень і вимагають адекватних змін у системі її організації. Трансформація освіти призводить до її кризи, сутність якої полягає в невідповідності освітніх систем перспективам цивілізаційного розвитку. Подолання цієї кризи можливе за рахунок створення інноваційно відкритої, індивідуально орієнтованої освіти, моделі якої були б пристосовані до сучасного суспільства.

3) Віртуалізація освіти може приводити до виникнення позатериторіальних центрів продукування знань, осередків теоретично-творчого мислення, що змінюватиме систему ціннісних орієнтацій. Отож, саме в цей час людство повинно бути готовим для навчання «суспільства Інтернету».

4) Сьогодні все більший розвиток отримує сімейна освіта. В сучасній науці, зокрема, в наукових працях з економіки, сімейна освіта практично не розглядається. Крім того, як свідчить проведене в результаті досліджування опитування, більшість

респондентів вважають традиційну освіту окремою ланкою освітнього процесу і взагалі не пов'язують традиційну (шкільну) освіту з сімейною. Майже в усіх країнах світу набувають поширення такі форми сімейної освіти, як хоумскулінг та анскулінг, які призводять до низки питань у багатьох українських респондентів. Отож, доконче потрібна сімейна освітня грамотність для батьків та суспільства взагалі.

5) Додаючи впевненості людям у здатності творити та змінювати світ, освіта підвищує можливості населення для досягнення своїх цілей. Відтак стає важливим, щоб Україна зосередила свою увагу на бізнес-освіті, оскільки вона сприяє стабільному, ефективному економічному зростанню і зміцненню конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

На поверхні життя суспільства освіта постає як умовна взаємообумовлена єдність двох блоків – економічного та неекономічного. Економічна функція освіти, з одного боку, полягає в відтворенні знань та робочої сили, з іншого – в наданні суспільству специфічного продукту – освітніх послуг. Некономічний блок є складною сукупністю елементів духовного, ментального, культурного характеру, що направлені на відтворення духовно-ментальної матриці суспільства. Освіта, таким чином, з одного боку, є сферою формування комплексної особистості у всій сукупності її духовних, культурних, ментальних особливостей та з певним набором знань, умінь, навичок, з іншого – засобом відтворення цінностей, спрямованих на формування у членів суспільства загальних уявлень щодо правильних цілей та векторів розвитку людської діяльності. Зазначене вище дозволяє визначити освіту як сферу комплексного відтворення та розвитку людини і соціально-економічного устрою суспільства [1].

Досвід економічно розвинутих країн світу свідчить, що більша частка їхнього багатства та міцність економічних систем визначаються внеском високоосвіченого, підприємливого та мобільного населення. Тому для забезпечення динаміки соціально-економічного розвитку цих країн значна увага приділяється інвестиціям у національні системи освіти. В Україні частка інвестиційних надходжень в освіту у загальній сумі інвестицій протягом останнього десятиріччя суттєво не змінювалася і перебувала приблизно на рівні 1 %. Вона у 40 разів менша за частку інвестування в промисловість (рис.1).

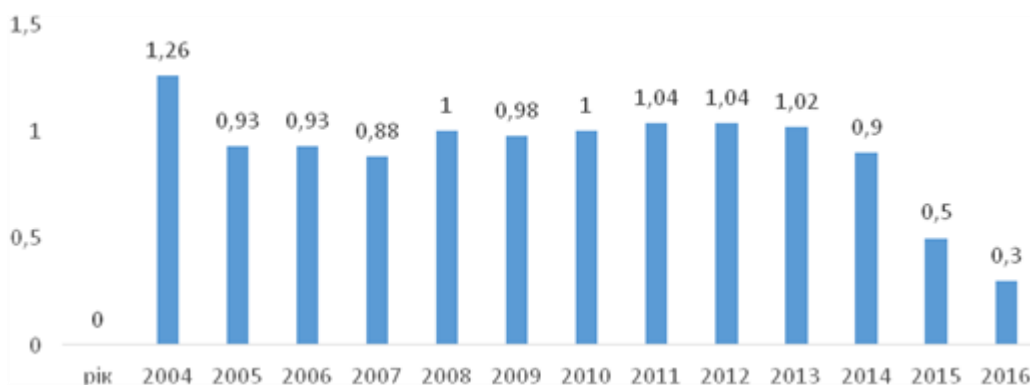

Рис. 1. Динаміка інвестицій в освіту в Україні в 2004-І кв.2016 рр., у % до загального обсягу (за даними Держкомстату України) [2]

Крім того, спостерігається суттєве зниження цієї частки в останні роки. Кінцеві витрати домогосподарств на освіту також зменшуються (рис. 2).

Рис. 2. Кінцеві споживчі витрати домогосподарств на освіту, у % до загального обсягу (за даними Держкомстату України)

У структурі видатків і Державного, і Зведеного бюджету України частка видатків на освіту істотно зменшується (табл. 2). Традиційно державне фінансування освітніх послуг в Україні залишається основним джерелом. Інвестиції в освіту посідають друге місце в структурі соціальних видатків українського бюджету. Якщо в 2000 р. на фінансування освіти було спрямовано 7 млрд. грн. (12 % сукупних видатків Зведеного бюджету), то в 2008 р. – вже 60 млрд. грн. (відповідно 19,7 %), а в 2009 р. – 47,6 млрд. грн. (21,9 %), однак з 2010 року маємо спадну тенденцію зміни цього показника.

Таблиця 2

Динаміка основних відносних фінансових й економічних показників видатків на освіту в Україні за 2011-2015 рр., % [3]

Показники	2011	2012	2013	2014	2015
Частка видатків на освіту у структурі видатків Зведеного бюджету України	20,7	20,6	20,9	19,1	16,8
Частка видатків на освіту у структурі видатків Державного бюджету України	8,2	7,6	7,7	6,7	5,2
Частка видатків на освіту у структурі видатків місцевих бюджетів	32,5	31,7	33,8	31,7	30,0
Частка видатків Зведеного бюджету на освіту у ВВП	6,6	7,2	7,3	6,3	5,8
Частка видатків Державного бюджету на освіту у ВВП	25,6	28,0	27,7	27,1	29,1
Частка капітальних видатків зведеного бюджету на освіту у структурі капітальних видатків в Україні	1,3	1,3	1,1	1,2	2,1

Серед проблем, які характеризують сьогоденну ситуацію у сфері інвестицій в освіту, можна виділити відносно неефективність механізму державного фінансування системи освіти. Незважаючи на збільшення державних видатків (з 4,2 % ВВП у 2000 р. до 7,3 % ВВП у 2013 р., тоді як у розвинутих країнах – у середньому 5 % ВВП), ефективність використання цих коштів залишається вкрай низькою.

Довготривала структурна криза в Україні призвела до значного впливу висококваліфікованих кадрів за кордон, що суттєво знекровило економіку. За підрахунками західних вчених, еміграція одного висококваліфікованого фахівця рівнозначна вкладанню в економіку обраною ним держави 1 млн. дол.

Таблиця 3

Відносні показники фінансування освіти в країнах світу у 2013 р., % [3]

<i>Країна</i>	<i>Частка витрат на освіту у структурі сукупних державних витрат</i>	<i>Частка сукупних державних витрат у ВВП</i>	<i>Частка державних витрат на освіту у ВВП</i>
Австралія	13,8	34,5	4,7
Австрія	9,9	50,9	5,0
Бельгія	10,4	55,6	5,8
Бразилія	16,1	34,4	5,5
Великобританія	12,1	45,4	5,5
Данія	12,8	56,5	7,2
Естонія	11,7	38,3	4,5
Ізраїль	11,5	41,5	4,8
Ірландія	13,2	39,5	5,2
Ісландія	13,5	44,2	6,0
Іспанія	8,2	45,1	3,7
Італія	7,3	21,1	3,7
Канада	12,4	37,2	4,6
Корея	12,8	31,8	4,1
Латвія	11,1	36,9	4,1
Литва	11,3	35,3	4,0
Мексика	17,3	26,2	4,5
Нідерланди	11,3	46,4	5,2
Німеччина	9,5	44,5	4,2
Нова Зеландія	18,4	31,1	5,7
Норвегія	13,0	55,9	7,3
Польща	10,3	42,4	4,4
Португалія	9,6	49,9	4,8
Словаччина	8,7	41,0	3,6
Словенія	7,5	60,3	4,5
США	12,2	39,6	4,8
Угорщина	6,8	49,4	3,3
Фінляндія	10,5	57,5	6,0
Франція	8,4	57,0	4,8
Чехія	8,0	42,6	3,4
Чилі	15,4	24,0	3,7
Швейцарія	14,9	32,3	4,8
Швеція	11,2	52,4	5,9
Японія	8,1	42,7	3,5
Україна:			
За державним бюджетом	7,7	27,7	27,7
За зведеним бюджетом	20,9	34,8	7,3

За різними оцінками в 90-х роках ХХ ст. Україна втратила до 15-20% свого інтелектуального потенціалу. За роки реформування вітчизняної економіки за межі країни виїхало 30% учених вищої кваліфікації та працездатного віку. Зрозуміло, що в нинішній ситуації досягти радикальних зрушень в економіці без великих фінансових ресурсів не можливо. Адже тільки для зміни структури національної економіки на 1% потрібні капіталовкладення еквівалентні 2-3% ВВП держави [4]. Розуміючи необхідність інвестування в освіту, науку і техніку, в Україні починаючи з 2008 р. обсяг фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт за рахунок держбюджету збільшився на 12,9%. Спостерігається також зменшення кількості загальноосвітніх навчальних закладів (рис. 3). Так, якщо в 1990 році діяло 21,8 тис. шкіл, ліцеїв, гімназій тощо, у 2000 році – 22,2 тис., то в 2015 р. – 17,3 тис. За останні 2 роки статистичні дані не враховують навчальні заклади АР Крим, м. Севастополя та частини зони АТО, але тенденція зменшення намітилась ще в 2002 році. Стосовно дошкільних навчальних закладів: найменший їх рівень було зафіксовано в 2004 році – 14,9 тис., але сьогодні, тобто на кінець 2015 року спостерігаємо ще меншу кількість – 14,8 тис.

Рис. 3. Динаміка дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів України у 1990-2015 рр., тис. (за даними Держкомстату України)

Зменшується також як кількість учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, так і кількість учителів. Так, якщо в 1990 році в загальноосвітніх навчальних закладах 537 тис. учителів навчали 7132 тис. учнів, то в 2015 році 444 тис. учителів навчали 3783 тис. учнів. У 1990 році на 1 вчителя припадало 13,28 учнів, у 2015 році – 8,52 (рис. 4).

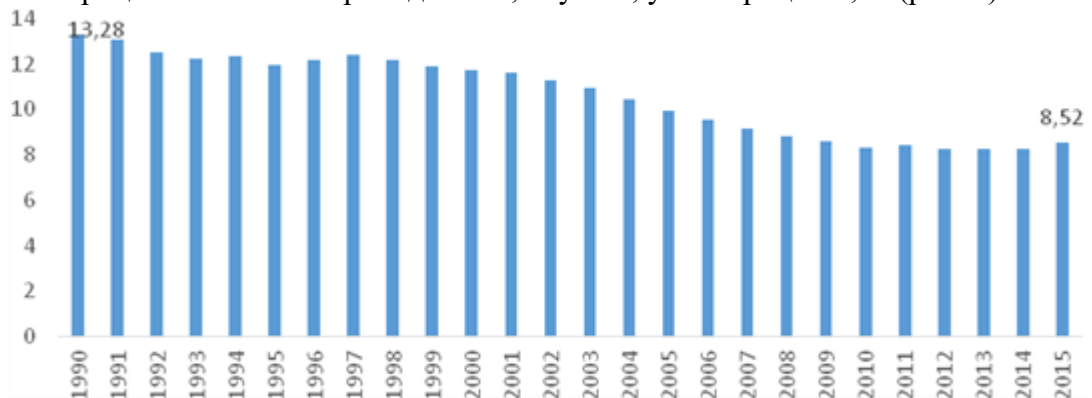

Рис. 4. Кількість учнів у розрахунку на 1 вчителя в Україні, осіб (розраховано за даними Держкомстату України)

Як свідчить проведений аналіз, у багатьох країнах світу існує підтримка дошкільної освіти, спрямована на максимальне охоплення дошкільними закладами всіх дітей відповідного віку. Так, у Франції діють так звані материнські школи для дітей дошкільного віку, які відвідують виключно всі діти. У США сучасна освітня політика базується на таких нормативно-правових актах, як Закон «Жодної дитини поза увагою», «План від 0 до 5», «Програма Хед Старт»; створено Президентську раду дошкільної освіти з метою покращення співробітництва між федеральним урядом країни та управліннями кожного штату, органами місцевого самоврядування. Згідно із програмами дошкільної освіти складаються курікулуми - навчальні плани, які окреслюють принципи організації педагогічного процесу в американських дошкільних закладах [5]. В Україні у 1990 році 57 % дітей дошкільного віку відвідували навчальні заклади, у 1997-1998 рр. дошкільними навчальними закладами було охоплено лише 38 % дітей, в останні роки ця цифра збільшилася до 55 % (рис. 5).

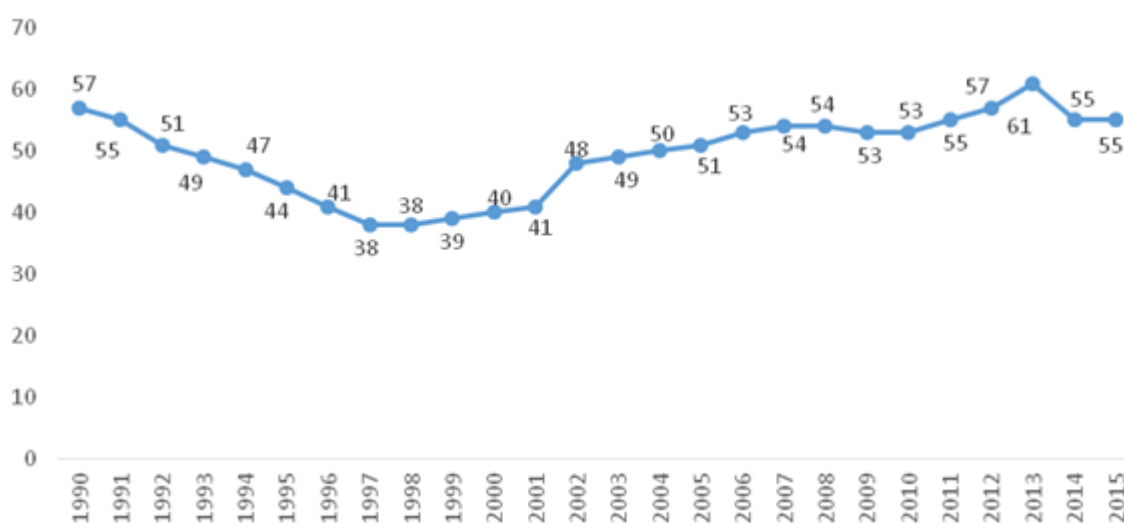

Рис. 5. Охоплення дітей дошкільними навчальними закладами в Україні, % до кількості дітей відповідного віку

Слід наголосити, що в Україні широкого поширення набули позашкільні навчальні заклади, які включають навчання та дозвілля як дітей дошкільного віку, так і школярів. Ретельний аналіз діяльності таких закладів дозволив класифікувати їх за такими ознаками: 1) за джерелом фінансування: державні, приватні, громадські, сімейні; 2) за часом перебування дитини: повний робочий день, протягом кількох годин; 3) за формою і метою організації: центр догляду за дитиною; сімейний центр; навчання за спеціалізацією; універсальні); 4) за віком: без вікових обмежень; для дітей дошкільного віку; для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку; для дітей молодшого шкільного віку; для дітей молодшого та середнього шкільного віку; для підлітків; для підлітків та дорослих.

Аналіз діяльності 93 позашкільних та дошкільних навчально-розвиваючих закладів м. Вінниця дозволив виявити, що 44 з них (47 %) є універсальними закладами, які пропонують широке коло послуг (як правило, це – підготовка дитини до школи, англійська мова для малят, послуги логопеда, психолога); 19 закладів (20 %) спеціалізуються на навчанні іноземним мовам; 9,7 % мають художньо-музичну спрямованість; 8,6 % - ораторське та театральне мистецтво, 14,7 % - інші заклади, що спеціалізуються на певних галузях знань і навчання.

Аналіз літературних джерел з даної проблематики [6-10] дозволяє виділити наступні основні тенденції розвитку національного ринку освітніх послуг (рис. 6).

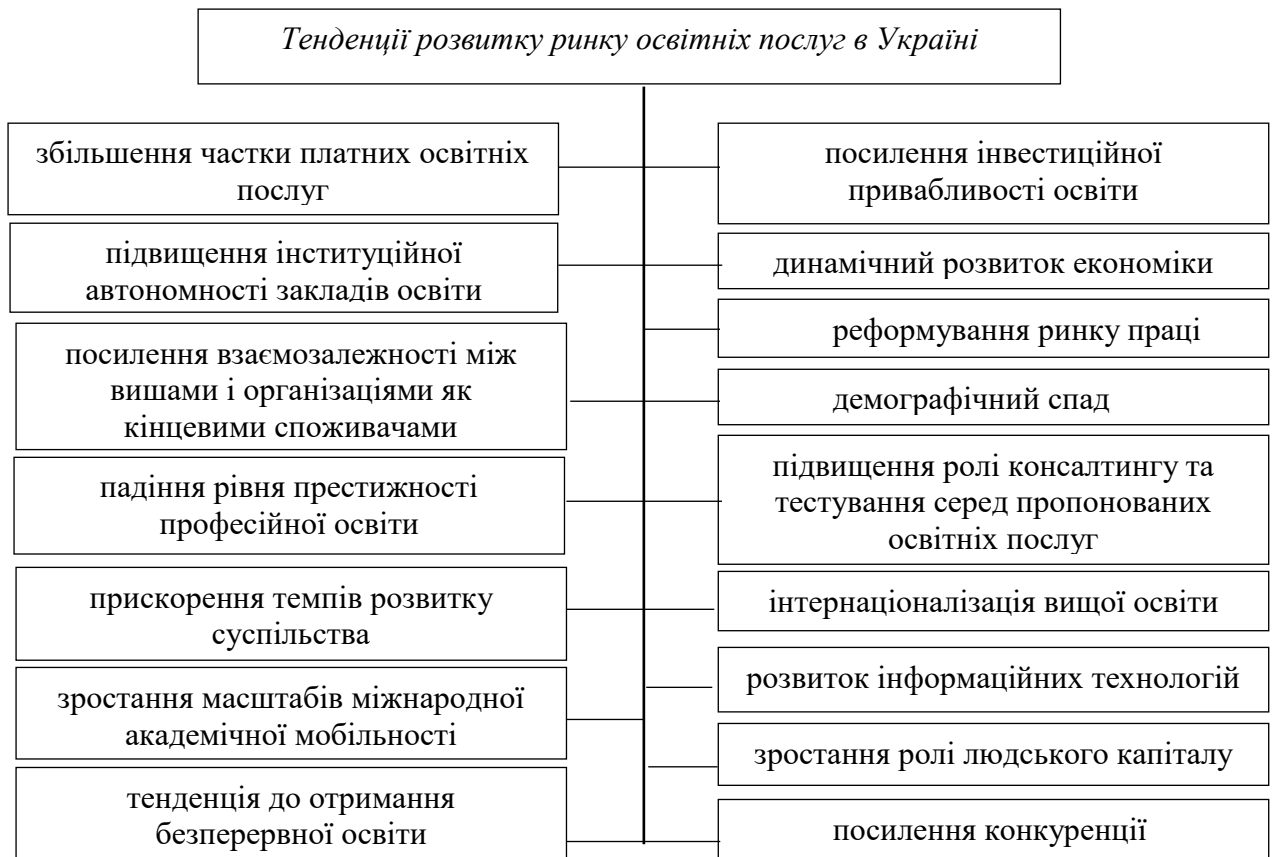

Рис. 6. Тенденції розвитку ринку освітніх послуг в Україні

Центральною ланкою освітньої системи є сімейна освіта. Аналіз літератури дозволив виявити, що сьогодні існує ототожнення сімейної освіти та домашнього навчання. Сімейна освіта не являє собою навчання вдома, хоча така форма сімейної освіти існує, але це – тільки одна з декількох форм. Варто зазначити, що й основи успішності вищої освіти також закладаються в системі сімейної освіти.

Отож, на наш погляд, сімейна освіта – це система формування основних життєвих орієнтирів людини, її мислення, особистісних переваг, поглядів, переконань та позицій, в якій активним учасником є сім'я, що визначає цілі, завдання й зміст освітнього процесу, приймає рішення свідомо, враховуючи думку дитини, а батьки мають міцний зв'язок з дитиною на протязі всього навчання.

Під час дослідження було проведено опитування «Чи може дитина отримувати освіту в сім'ї, не відвідуючи школу?», в якому приймали участь 100 осіб, сегментованих на 3 групи: I група - 20 батьків однієї дитини дошкільного віку; II група - 20 батьків дитини-школяра (або декількох дітей шкільного віку); III група - 60 осіб – студенти українських вишів та школярі традиційних українських шкіл. Результати опитування наведено на рис. 7. Так, тільки 1,6 % студентів і школярів вважають, що освіта без школи можлива; 11,7 % з них припускають таку можливість і 86,7 % впевнені, що це неможливо. Серед батьків однієї дитини дошкільного віку практично половина з них (45 %) вважає таку освіту можливою і 55 % - однозначно впевнені, що традиційна освіта в школі

набагато більше дає дитині, ніж освіта в сім'ї. Результат змінюється в наступній групі респондентів – батьків, що мають одну і більше дітей, а дитина навчається в традиційній школі. 20 % з них вважають освіту в сім'ї без школи неможливою; 65 % - цілком можливою та 15 % впевнені, що освіта в сім'ї рівноцінна або краща за традиційну шкільну. Таким чином, можна зробити висновок, що ті особи, які вже є батьками школярів, не зовсім задоволені організацією процесу навчання їх дітей або результатом навчання (мова йде не про оцінки, яких взагалі немає в альтернативних школах, наприклад).

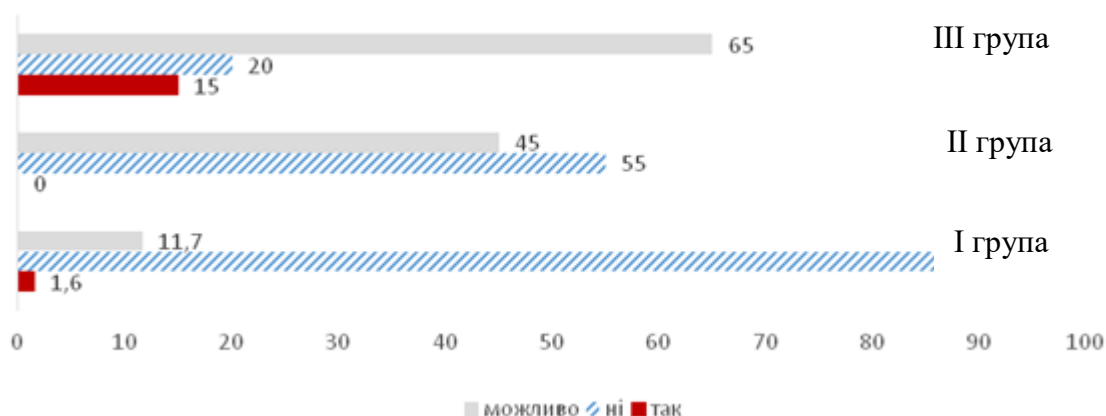

Рис. 7. Результати опитування респондентів «Чи може дитина отримувати освіту в сім'ї, не відвідуючи школу?», у % до загальної кількості респондентів по кожній групі

Дослідження проблем сім'ї та сімейного виховання також показують, що батьки все більше потребують допомоги спеціалістів. Консультації та рекомендації потрібні не тільки батькам дітей групи ризику чи проблемним сім'ям – вони необхідні кожній родині на певному етапі її розвитку в силу внутрішніх потреб та зростаючих вимог суспільства до родини як соціального інституту. У кінцевому рахунку йдеться про право дитини на таких батьків, які здатні забезпечити їй всебічний розвиток та добробут. У такому вигляді виховання батьків складає частину соціальної політики сучасного суспільства. Отже, для підвищення якості освіти необхідна низка заходів, яку для зручності розподілимо на окремі рівні (рис. 8). Оскільки регулювання є складовою загальної системи управління ринком освіти, доцільно більш детально дослідити ці терміни. Аналіз економічної літератури дозволяє визначити, що управління розглядається як цілеспрямований вплив на об'єкт; як процес і як функція. Спеціалісти виокремлюють такі функції управління: планування, організацію, контроль, мотивацію, аналіз, облік, координацію, регулювання, прогнозування, активацію, цілепокладання. На наш погляд, функції повинні бути взаємопов'язані й взаємообумовлені.

Висновки. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів організації сімейної освіти, але воно є певною спробою розпочати низку розробок в галузі дослідження ринку сімейної освіти. Наведений комплекс заходів за державним, регіональним, сімейним та рівнем закладів освіти допоможе чітко сфокусуватися на нормативно-правових, економічних, технологічних та соціальних пріоритетах. І першими кроками на шляху до підвищення якості сімейної освіти в Україні можуть стати дерегуляція освіти (державний рівень), створення депозитарію ідей та проектів (регіональний рівень), і, головне – ініціація активної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу (сімейний рівень).

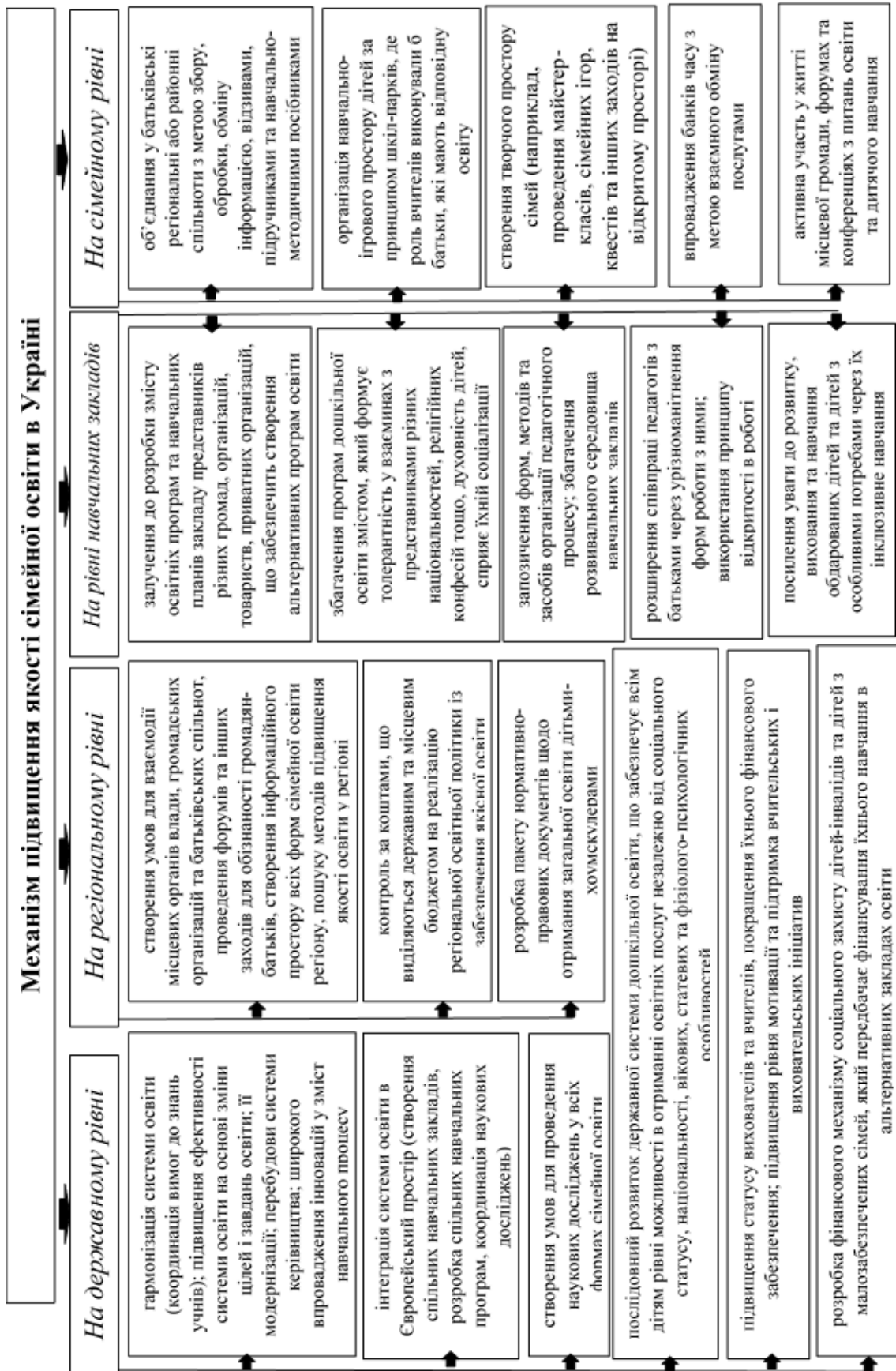

Рис. 8. Механізм підвищення якості сімейної освіти в Україні

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Титарь О.А. Факторы формирования институциональной специфики образовательной сферы Украины / О.А. Титарь // Економічний простір: Збірка наукових праць, Дніпропетровськ, ПДАБА, 2009. – Випуск 25. – С. 305-316.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Ловінська Л. Г. Визначення вартості освітніх послуг / Л.Г. Ловінська // Фінанси України. – 2017. - №2. – С. 12-26.
4. Заглинська Л.В. Економічна освіта в контексті інвестиційних процесів у галузі / Л.В. Заглинська, О.І. Лукомська // Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – 2014. - Випуск 9 (52).
5. Мельник Н. І. Особливості реалізації сучасних педагогічних технологій дошкільної освіти в дошкільних закладах США / Н. І. Мельник // Вісник Черкаського університету. Сер. «Педагогічні науки». – Черкаси, 2010. – Вип. 176. – С. 100–104.
6. Семчук Ж.В. Інструментарий соціально-економічного розвитку освітніх підприємств в умовах підвищеного ризику в системі забезпечення високого рівня життя / Ж.В. Семчук // Проблеми економіки. – 2016. - №2. – С. 117-122.
7. Єлісеєва О. К. Оцінка якості розвитку освітніх послуг в Україні / О.К. Єлісеєва О.К., Тарасенко Т.В. // Бізнесінформ. – 2012. - №5. – С.241-245.
8. Ольшанцева Т.О. Прогнозування тенденцій розвитку ринку освітніх послуг України / Т.О. Ольшанцева, І.Г. Брітченко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. - №3(23). – С.146-151.
9. Мудра О.В. Особливості економічного механізму регулювання взаємодії ринків освітніх послуг і праці / О.В. Мудра // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності – 2013. – Випуск 1. – С. 101-104.
10. Малюкіна А.О. Обґрунтування особливостей ринку освітніх послуг / А.О. Малюкіна // Технологический аудит и резервы производства —2014. - № 4/2(18). – С. 36-39.